

بررسی تطبیقی مولفه‌های فرهنگی و سیاسی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران (1979) و انقلاب مصر (2011)^۱

فرهاد سهامی^۲

اصغر فروغی ابری^۳

مرتضی نورائی^۴

چکیده

مقایسه قدرت نرم کشورها یکی از موضوعات جدید در سیاست تطبیقی می‌باشد که در عرصه سیاستگذاری‌ها و بازسازی عملکرد ملی موثر می‌باشد. انقلاب اسلامی یکی از پدیده‌های سیاسی می‌باشد که با وقوع آن، چهره دوم قدرت یعنی قدرت نرم در عرصه سیاست بین‌الملل مطرح گشت. از آنجایی که روند بیداری مردم مصر و انقلاب 25 ژانویه 2011 در این کشور، به لحاظ ساختارها و ماهیت رژیم‌های گذشته و شرایط وقوع شباهت زیادی به یکدیگر دارند، این مقاله تلاش دارد منابع قدرت نرم این دو انقلاب را مورد بررسی قرار دهد. به همین منظور، نگارندگان با بهره‌گیری از روش تحلیل مقایسه‌ای و مدل دووجهی قدرت نرم، به این سوال پاسخ دهند که؛ مولفه‌های فرهنگی و سیاسی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران (1979) و انقلاب مصر (2011) کدامند؟ مفروض مقاله به این قرار است که منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی رو به تزاید دارد و در نقطه مقابل،

-
1. این مقاله مستخرج از رساله دکترای آقای فرهاد سهامی در دانشگاه اصفهان می‌باشد.
  2. دانشجوی دکترای تاریخ انقلاب اسلامی دانشگاه اصفهان
  3. دانشیار گروه تاریخ دانشگاه اصفهان (نویسنده مسئول)
  4. استاد گروه تاریخ دانشگاه اصفهان
- تاریخ دریافت: 96/2/15
تاریخ پذیرش: 96/7/17
- farhadsahami426@yahoo.com
a. forughi@ltr.ac.ir
mortezanouraei@yahoo.com

منابع فرهنگی و سیاسی قدرت در روند انقلابی کشور مصر، با فرسایش مواجه است. برای مقایسه روند قدرت نرم در این دو انقلاب، با ارائه شاخص‌های سنجش‌پذیر در دو حوزه فرهنگی و سیاسی، تلاش می‌شود برجستگی منابع قدرت مورد ارزیابی قرار گیرد. به همین منظور با بهره‌گیری از پرسشنامه و نرم افزار SPSS سعی می‌شود داده‌های کمی مربوط به هر مولفه مورد مذاقه قرار بگیرد و برای مدل دو وجهی قدرت نرم، 28 شاخص در نظر گرفته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند قدرت نرم انقلاب اسلامی نسبت به انقلاب مصر بیشتر است و توانمندی ملی برای جامعه ایرانی در حوزه‌های فرهنگی و سیاسی، موفق تر بوده است.

واژگان کلیدی

قدرت نرم، انقلاب اسلامی ایران، جهان اسلام، انقلاب ژانویه مصر، تحلیل مقایسه‌ای.

1- مقدمه

رویدادهای سرنوشت‌ساز سیاسی و اجتماعی در ایران و مصر، این دو کشور کهن را به نحو قابل توجهی با یکدیگر پیوند داده است. در قرن گذشته، آغاز مطالبات مشروطیت و پدید آمدن شورا و پارلمان در ایران و مصر، تقریباً همزمان بود. در نیمه قرن بیستم میلادی، دو واقعه اثرگذار در ایران و مصر روی داد که بازتاب این رویدادها نیز مقیاس جهانی به خود گرفت؛ ایران نفت را و مصر کانال سوئز را ملی کرد. در همان ایام (سال 1953م در مصر و 1332ش در ایران) با فاصله‌ای اندک، خاندان سلطنتی مصر و ایران تاج و تخت خود را از دست دادند و به اروپا و رم گسیل شدند. (خوش منش، 1389: 30) بعد از آن نیز، انقلاب اسلامی در ایران به وقوع پیوست که در جهان بازتاب عظیمی داشت تا جایی که ماهیت، روند و مولفه‌های آن با انقلاب‌های سایر کشورها متمایز بود. براساس رویکرد تاریخی وجه مشترک انقلاب اسلامی ایران و انقلاب‌های اخیر در ژئوپلیتیک جهان اسلام نظیر انقلاب مصر (ژانویه 2011)، ریشه در تحول روحی و بیداری ملت‌ها با رویکرد اسلامی دارد اما در نوع نظام سازی و ابعاد سخت افزاری و نرم افزاری قدرت ملی، نقاط افتراقی را می‌توان برشمرد. انقلاب در دو کشور ایران و مصر برگرفته از اصول و مبانی بیداری اسلامی می‌باشد؛ اما ضمن تفاوت در اندیشه‌های سیاسی اسلامی در نوع نظام سیاسی مصر با انقلاب اسلامی ایران، برخی وجوه تفاوت سیاسی و اجتماعی نظیر بسترهای شکل دهنده نارضایتی منجر به حرکت

انقلابی، نظام سازی و شکل‌گیری ساختار سیاسی پس از انقلاب نمود پیدا کرده است. این موضوع باعث تمایز ساختار قدرت در انقلاب اسلامی ایران با تمامی انقلاب‌های کلاسیک و جدید جهان شده است. (درخشه و هراتی، 1392: 5) البته باید توجه داشت که دولت مصر دوره جمال عبدالناصر در دوره جنگ سرد گام‌هایی در جهت تبدیل شدن به یک قدرت منطقه‌ای الهام بخش و داعیه‌دار رهبری منطقه برداشت که مبتنی بر راهبردهایی نظیر؛ استقلال طلبی، پان عربیسم، دسپلماسی صریح و تهاجمی و ... بود (قنبرلو، 1390: 22 - 20)؛ اما بعد از انقلاب اسلامی، توانمندی نرم افزاری ایران در حوزه الهام بخشی و قدرت نرم نسبت به مصر فزونی یافت. لاجرم، ساختار قدرت و بعد نرم افزاری قدرت ملی در دو انقلاب ایران و مصر می‌تواند ویژگی‌های عملکرد ملی این دو کشور را مشخص نماید. به همین منظور، در این مقاله تلاش می‌شود تا چهره نرم افزاری قدرت را در روند انقلابی دو کشور ایران و مصر را مورد بررسی قرار دهیم. با بهره‌گیری از روش تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای و ابزار تحلیل SPSS به این سوال پاسخ دهیم؛ شاخص‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران (1979) و انقلاب مصر (2011) چگونه است و ویژگی‌های برتری قدرت نرم انقلاب اسلامی کدامند؟ قلمرو مکانی این پژوهش شامل ایران و مصر می‌شود و رویکرد پژوهش حاضر، مقایسه‌ای و مبتنی بر نظریه استحکام قدرت می‌باشد.

2- روش شناسی پژوهش

مقایسه و جایگاه قدرت نرم کشورها در نظام ژئوپلیتیک جهانی، دغدغه‌ای برای دانشمندان حوزه‌های مختلف علوم انسانی، نظیر جغرافیای سیاسی، ژئوپلیتیک، روابط بین الملل و علوم سیاسی، در عصر حاضر تبدیل شده است. با این همه، به دلیل کیفی بودن و غیر قابل اندازه‌گیری بودن مولفه‌های قدرت نرم ادبیات موثر و مسلطی در زمینه اندازه‌گیری قدرت نرم کشورها فراهم نیامده است؛ هم چنان که الگوهای تطبیقی و مقایسه‌ای قابل توجهی نیز در این حوزه ارایه نگردیده است. (پیشگاهی فرد و دیگران، 1394: 7) به همین دلیل در این مقاله تلاش می‌شود تا با ارائه شاخص‌های قابل سنجش، ارزیابی قدرت نرم انقلاب اسلامی و انقلاب مصر را فراهم آورد.

از لحاظ رویکرد، این پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد که هدف آن توصیف کردن شرایط و یا پدیده‌های مورد بررسی است و اجرای آن می‌تواند برای شناخت بیشتر شرایط موجود یا یاری رساندن به فرایند تصمیم‌گیری باشد. (صبوری، 1390: 44) به لحاظ بررسی و مقایسه قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران با انقلاب 25 ژانویه کشور مصر در سال 2011 از روش مقایسه‌ای بهره

گرفته می‌شود. برای در این روش، شناخت پدیده‌ها (در این تحقیق شامل انقلاب می‌باشد) از طریق کشف شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها می‌باشد. (منوچهری، 1390: 255) اساس فکر در زمینه مقایسه این است که در سایه آن، موارد مختلف در کنار یکدیگر قرار گرفته و حقایق از آن در سایه این عمل به دست بیاید؛ جنبه‌های مزیت، محدودیت‌ها و معایب پدیده و .. معلوم می‌گردد. (طاهری، 1392: 190) در این پژوهش، هدف از مقایسه، یافتن همسانی‌ها و تفاوت‌ها در میان ویژگی‌های دو واقعه برای طبقه بندی-های مربوط به آنها می‌باشد (استراوس و کربین، 1394: 116)؛ که ارائه دهنده نوعی مدرک تجربی از پدیده‌هایی سیاسی و نظام‌مند است. (مارش و استوکر، 1384: 281) از آنجایی که سنت گرایان بر چهره قدرت مبتنی بر نگرشی کثرت‌گرا تاکید دارند، این رویکرد ناظر بر اعمال قدرت و متمرکز بر رفتاری انضمامی و قابل مشاهده است؛ (کلگ، 1383: 17) که مقایسه قدرت‌ها عموماً با این رویکرد تک بعدی عموماً ناقص خواهد بود. همانگونه که اشلی تلیس و همکارانش در کتاب «سنجش قدرت ملی در عرصه فراصنعتی» متذکر می‌شوند، محدودیت اصلی رویکردهای سنتی در روش شناسی نامناسب آنها برای تحلیل قدرت و توان ملی کشورها مهفته است. این در حالی است که در رویکرد نوین به سنجش توان ملی، باید هم در سطح و هم در عمق، توانایی کشورهای مورد بررسی قرار بگیرد و چنین بررسی‌هایی باید مطابق الگوهای استاندارد شده به منظور امکان پذیر کردن مقایسه کشورها اجرا شوند. از این رو اگر توان ملی (قدرت) را توانایی یک کشور برای پیگیری و دستیابی به اهداف راهبردی از طریق اقدامات و فعالیت‌های هدفمند توصیف کرد. این دیدگاه نسبت به قدرت یا توان ملی نشانگر دو بعد مجزا و در عین حال به هم مرتبط قابلیت‌ها می‌باشد؛ یکی بعد بیرونی، مرکب از قابلیت کشور برای تاثیرگذاری بر محیط جهانی از طریق توانایی‌های بالقوه اقتصادی، سیاسی و نظامی؛ و دوم بعد درونی است که از قابلیت کشور برای تبدیل منابع جامعه به توانمندی و قدرت تشکیل شده است. تلاش برای ایجاد یک مجموعه قدرت و مقایسه آنها باید ناظر بر متغیرهایی باشد که بر این دو بعد مسلط است. (تلیس و دیگران، 1383: 226 - 224) لاجرم، محاسبه تطبیقی توانمندی ملی کشورها می‌تواند مبتنی بر سه بعد؛ وزن (درجه تاثیرگذاری سیاست دولت مورد نظر)، زمینه (جنبه‌های کارکردی) و حوزه (عرصه‌های ناحیه‌ای و جغرافیایی قدرت) باشد. (زرقانی، 1388: 145 - 144) از این رو، در این پژوهش تلاش بر این است به دور از تعصبات قوم مدارانه و تحلیل‌های تک بعدی، دو واقعه سیاسی (انقلاب در کشورهای ایران و مصر) را براساس شاخص‌های سنجش پذیر مورد مقایسه قرار دهیم.

3- چارچوب مفهومی؛ رویکرد بومی قدرت نرم

در عصر جهانی شدن، معیار ارزیابی قدرت ملی کشورها همانند گذشته نیست و شاخص‌های قدرت ملی ابعاد جدیدی را در برمی‌گیرد که عمدتاً مربوط به حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، مالی، علمی و فرهنگی است و اهمیت مولفه‌های قدرت نرم نسبت به مولفه‌های سخت افزاری قدرت نیز افزایش یافته‌است. (موسوی و ایمانی، 1396: 149 و سلطانی و دیگران، 1395: 73) جوزف نای مفهوم قدرت نرم را مطرح ساخت (Nye, 1990) و این چهره از قدرت را یکی از ابزارهای نائل شدن کشورها به مقاصد ملی در سیاست جهانی معرفی کرد. (Nye, 2004 a: 5 - 8) قدرت نرم در ادبیات غربی مترادف توانایی جذب کردن بوده که به رضایت منجر می‌شود. (Nye, 2004 b: 5).

باید توجه داشت که قدرت نرم به معنای جذب انسان‌ها و جوامع انسانی به اندیشه و عمل مورد نظر به دور از خشونت و زور، سابقه‌ای به طول عمر انسان داشته و در ادبیات سیاسی امروز، ظهور مجدد و پررنگی یافته است و به منظور تحمیل اراده خود بر دیگران به کار می‌رود. قرآن علاوه بر به کارگیری قدرت سخت در موارد خاص، بیشتر به قدرت نرم خود متکی است. آیات قرآن بیانگر قدرت نرم اسلام و منابع آن در برابر جنگ نرم مستکبران است. قدرت نرم اسلام از یک سو وسیله‌ای برای نفوذ و تغییر در دل‌ها و رشد انسانیت است و از سوی دیگر مانعی برای دستیابی دشمنان به جامعه اسلامی و منابع قدرت آنهاست. بیشترین قدرت نرم با رویکرد اسلامی در بینش‌دهی و آگاه سازی انسان‌ها نسبت به موضوعات و مسائل موثر در هدایت جامعه و رشد انسان‌ها می‌داند. ایجاد بینش توحیدی در انسان، بینش و برنامه قرآن درباره انسان، جهان، دشمن شناسی، جهاد و ... اندکی از نمایش قدرت نرم و منابع تولید آن در قرآن است که تبیین و تبلیغ آن نیازمند هوشمندی است. (میرزایی، 1394: 55) بقاء و استمرار نظام‌های دموکراتیک و مردم سالار وابستگی زیادی به قدرت نرم دارد و این مولفه‌ای است که نظام‌های اقتدارگرا به شدت از آن محرومند. افزایش قدرت نرم توانایی جذب افکار، اذهان و قلوب مردم را فراهم می‌کند و از طرفی دیگر منجر به هم افزایی و ذخیره سازی قدرت سخت و نیمه سخت در مواقع بحرانی می‌شود. پایه و اساس قدرت انقلاب اسلامی ایران در مقایسه با نظام‌های لیبرال دموکراسی غربی از نوع قدرت نرمی است که بر پایه ارشاد است و نه اجبار و اغواء و لذا این نوع قدرت باز تعریفی از نگرش آیات قرآن به قدرت است. مبانی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران بر گرفته از فرهنگ اسلام ناب محمدی است که توانسته افکار و اذهان مردم ایران را به خود جلب کند. (مرتضوی و دیگران، 1394: 109)

قدرت نرم در سیاست داخلی و خارجی سبب هویت سازی، تحریک و بسیج افکار عمومی برای

تحقق اهداف کلان نظام سیاسی، احیاء هویت های فروپاشیده، ایجاد وحدت در داخل، تحکیم موقعیت و مواضع سیاسی منطقه‌ای و بین المللی نظام، تقویت حس پویایی، پیشرفت و تقویت روحیه جهادی و دفاع از موجودیت آن نظام و آرمان‌های آن می‌شود اما در نظام‌های سخت و غیرالهی سبب استعمار نوین، توجیه رفتارهای سلطه طلبانه، تحریک افکار عمومی علیه دشمن خیالی، فرافکنی و سرپوش گذاشتن بر ناکامی‌ها و مشکلات داخلی نظام می‌شود. (التیامی نیا و تقوائی، ۱۳۹۵: ۱۶۷)

نظریه قدرت نرم سکولار دارای نقایص و تعارض‌هایی با آموزه‌های دین مبین اسلام است و بهره‌گیری از آن منوط به اصلاح و بازتولید قدرت نرم در چارچوب گفتمان اسلامی، می‌باشد. انگاره قدرت نرم در گفتمان غربی تک بعدی و ناظر بر وجه مادی انسان است و لذا میان قدرت و اخلاق تفکیک قائل شده و از درک سایر منابع قدرت عاجز می‌باشد؛ حال آن که در گفتمان قرآنی این نظریه از چهار ساحت برخوردار بوده و در آن علاوه بر منابع قدرت، به مدیریت، استحکام و خاستگاه قدرت نیز توجه شده است. (افتخاری و کمالی، ۱۳۹۴: ۹) نقطه آغازین فرآیند تولید قدرت نرم در انقلاب اسلامی مبتنی بر احیا و ترویج ارزش‌ها و الویت‌های منبعث از دین اسلامی می‌باشد. زنده شدن فرهنگ اسلامی به معنای زنده شدن منابع اصیل قدرت نرم است که در مراحل بعدی می‌تواند در یاری نظام سیاسی به سرمایه اجتماعی و مشروعیت نظام سیاسی تبدیل شود. فرآیند تولید قدرت نرم در گفتمان انقلاب اسلامی دارای سه مرحله تولید فرهنگ، ارزش، سیاست، تفکر، باور و به طور کلی جریان‌های فکری مقبول، مشروع و جذاب؛ الگوپردازی؛ و تبدیل منابع اولیه قدرت نرم به سرمایه اجتماعی و مشروعیت سیاسی می‌باشد. (عیوضی و امامی، ۱۳۹۴: ۱) در تعریفی نهایی، قدرت نرم را می‌توان توانایی نفوذ و تاثیرگذاری بر افکار، اندیشه‌ها و اذهان با هدف تحمیل خواست و اراده از طریق جلب نظر و متقاعد ساختن ملت و دولت بدون استفاده از زور و اجبار فیزیکی دانست. (افتخاری و جانی پور، ۱۳۹۲: ۲۶)

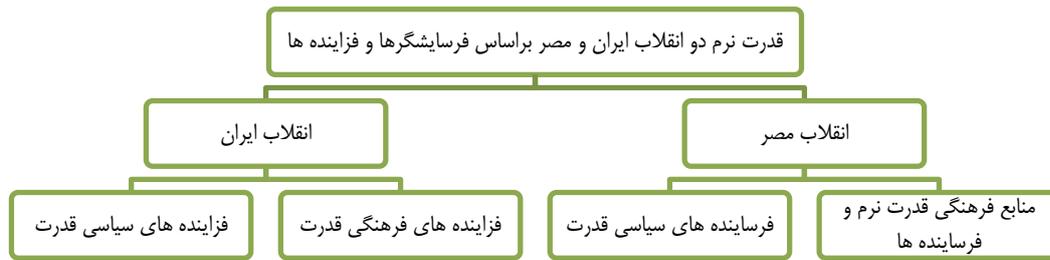
جدول 1: شاخص‌های سنجش قدرت نرم مبتنی بر مدل دو وجهی

ردیف	وجه فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی	وجه سیاست و ارزش‌های سیاسی
1	هنر و ادبیات	مبارزه با فساد و تباهی
2	پیشینه تمدنی	عدالت طلبی
3	مفاخر ملی، اسوه‌ها و الگوها	استقلال سیاسی
4	زبان	تامین نیازهای اساسی
5	هنجارسازی فرهنگی	صدور ارزش‌ها و مبانی سیاسی انقلاب
6	همکاری فرهنگی داخلی	اشاعه توسعه دانایی محور
7	علم و دانش	سیاست‌های ضد استکباری
8	هویت مقاومت	مردم سالاری دینی
9	تعاملات و مناسبات گسترده فرهنگی خارجی	عدم تعهد به قطب‌های جهانی
10	صدور ارزش‌های فرهنگی	همکاری مسالمت‌آمیز بین المللی
11	سبک زندگی اسلامی - ایرانی	وحدت سیاسی
12	فرهنگ ایثار و شهادت طلبی	آزادی پایدار سیاسی و اجتماعی
13	استقلال فرهنگی	قانون گرایی
14	همزیستی مسالمت آمیز خرد فرهنگ‌ها در داخل	رهبری و مدیریت سیاسی

4- رویکرد کیفی؛ قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران و انقلاب مصر مبتنی بر مدل دو

وجهی

در ادامه قدرت نرم انقلاب 1357 ایران و 2011 مصر را از منظر مولفه‌های سیاسی و فرهنگی مورد سنجش قرار می‌دهیم. مفروض مقاله به این قرار است که عملکرد ملی در فرایند انقلاب اسلامی، منجر به رشد فزاینده قدرت نرم ایران شده است و در کشور مصر، عملکرد ساختار - کارگزار منجر به فرسایش قدرت نرم کشور مصر و قیام مردمی این کشور شده است. از این‌رو، در بخش قدرت نرم ایران، افزایش‌دهنده‌های قدرت و در بخش قدرت نرم مصر، فرسایش دهنده‌های قدرت را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

نمودار 1. فرسایشگرها و فزاینده‌های قدرت در انقلاب‌های ایران و مصر

4-1- قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران (22 بهمن 1357): فزاینده‌ها

وقوع انقلاب اسلامی ایران در سال 1375، در فضای پیرامونی خود به ویژه در جهان اسلام دارای اثرات عظیمی بوده است و این اثرات، بیشتر از جانب مولفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران و ارزش‌های منبعث شده از آن برآمده است. (کوشکی و دیگران، 1393: 81) براساس مطالعات انجام شده، استفاده بیشتر جمهوری اسلامی ایران از قدرت نرم (دانش، فرهنگ و ایدئولوژی) باعث تحکیم و ارتقای جایگاه منطقه‌ای ایران نسبت شده است ولی کشور مصر از این فرصت برخوردار نبوده است. ایران در حوزه دانش، پیشرفت‌های قابل توجهی در زمینه پزشکی، سایبری، نظامی و تکنولوژی داشته است، در حوزه فرهنگ، پیشینه غنی ایرانی و اسلامی و اشتراکات فرهنگی با کشورهای منطقه دارد؛ همچنین در حوزه ایدئولوژی، بعد از انقلاب اسلامی و ارائه مفاهیمی نظیر نفی تسلط بیگانگان، عدالت و پیوند دین و سیاست بر میزان قدرت نرم خود افزوده است. قدرتی که از آن برای افزایش نفوذ خود در کشورهای منطقه‌ای از طریق سیاست خارجی بهره می‌برد. (مایلی و مطیعی، 1395: 190) در خصوص مختصات ژئوپلیتیک قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران باید اذعان داشت که در منطقه‌ی جهان اسلام قابل شناسایی است و به وسیله‌ی ابزارهایی نظیر رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی، الهام بخشی فرهنگی یا صدور فرهنگی انقلاب، علم و دانش و ارزش‌های سیاسی ترویج می‌شود. منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران را می‌توان در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و علمی مشاهده نمود (قربی، 1394: 9)؛ که در ادامه مدل دو وجهی قدرت نرم برای شاخص‌سازی تمایز و شباهت‌های منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی و انقلاب مصر ارائه می‌شود.

وجه اول قدرت نرم در این تحقیق، سیاست و ارزش‌های سیاسی می‌باشد. قدرت نرم سیاسی به معنای توان تاثیرگذاری در حوزه سیاسی و اجتماعی در گفتمان اسلامی ناظر بر این مهم است که

جبهه ایمان از قدرت اقناعی، نرم و امدادهای غیبی برخوردار می‌باشد و کاربرد قدرت توسط آن برای حاکمیت دین در جامعه مشروع می‌باشد. در نقطه مقابل، کفار نیز از قدرت نرم شکننده نظیر تحقیر، تهمت زدن، جوسازی، شایعه پراکنی، سازشکاری، برای تسلط بر جبهه ایمان برخوردار می‌باشند. (آقامهدوی، 1393: 7) از این رو، سیاست ممدوح که مبتنی بر هدایت و ارشاد الهی است، تولیدکننده قدرت نرم می‌باشد و سیاست مذموم که مبتنی بر اغوا، روش نرم سیاسی و فرهنگی ظاهر فریب است، منجر به شکنندگی قدرت می‌شود. (فرامرزنسب و احمدی، 1396: 13) برخی از مولفه و شاخص‌های سیاسی قدرت نرم انقلاب اسلامی عبارتند از: عدل، مبارزه با فساد و تباهی، توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی، موازین اسلامی، امر به معروف و نهی از منکر، استقلال سیاسی، وحدت سیاسی و فرهنگی جهان اسلام، نفی هرگونه ستمگری و سلطه‌پذیری، تامین آزادی-های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون، مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، آرای عمومی، استقلال سیاسی، وحدت سیاسی جهان اسلام و حقوق یکسان سیاسی، تامین نیازهای اساسی، دفاع از حقوق همه‌ی مسلمانان، بالابردن سطح آگاهی‌های عمومی، می‌باشد. تمرکز بر روی مولفه‌های فوق‌الذکر و توانمندسازی ملت می‌تواند استحکام ساخت درونی نظام ملی را شکل دهد و اقتدار ملی و ثبات همه‌جانبه را به ارمغان آورد. (قربی، 1394: 9) یکی از وجوه مهم قدرت نرم سیاسی انقلاب اسلامی، صدور انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام و منطقه می‌باشد که غرب به رهبری آمریکا در پی جلوگیری از الگو شدن حکومت ایران برای دیگر کشورها بوده است (نیاکویی و ستوده، 1393: 65) اما مولفه‌های الهام بخشی انقلاب اسلامی شامل: توسعه دانایی محور، ارزش‌ها و مبانی انقلاب اسلامی، سبک زندگی اسلامی و ایرانی، فرهنگ و معارف دینی، هویت اسلامی، علم و فناوری توانمندی قدرت نرم جامعه ایرانی را در جهان اسلام ارتقاء بخشیده‌اند. (قربی، 1394: 85) از منظری دیگر می‌توان بیان کرد که انقلاب اسلامی ایران با تکیه بر قدرت نرم افزاری به ویژه ارزش‌هایی چون ایثار، شهادت طلبی، معنویت گرایی، عدالت باوری، استقلال طلبی، مبارزه با صهیونیسم و ضدیت با سیاست‌های امپریالیستی غرب به ویژه آمریکا، توانسته به احیای خودباوری دینی و بیداری اسلامی در عرصه منطقه‌ای و تاثیرگذاری بر مناسبات جهانی پردازد و اقتدار نرم افزاری خود را در عرصه بین‌المللی به منصفه ظهور رساند. (رهبر و دیگران، 1394: 9)

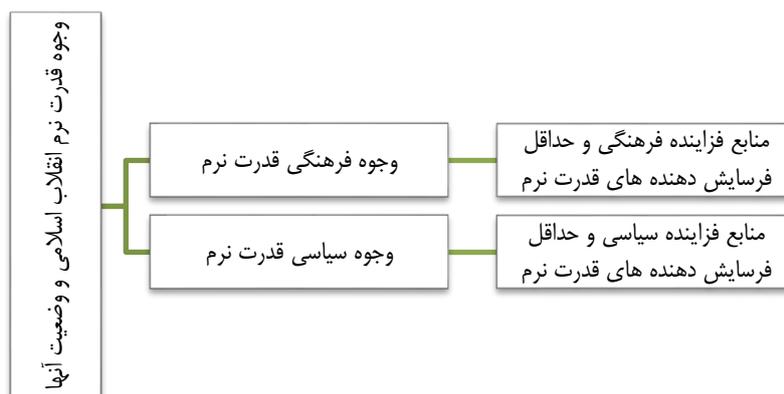
یکی از منابع قدرت نرم، نظام سیاسی یک کشور است که می‌تواند مهم‌ترین منبع قدرت نرم یک کشور باشد. در این زمینه، نظام مردم سالاری دینی در ایران منبع کلیدی قدرت نرم است. این

منبع که از دیرباز به عنوان بدیل لیبرال دموکراسی غرب در جهان مطرح شد، می‌تواند در شرایط فعلی که منطقه در حال گذار به مردم سالاری است، الگویی برای ملت‌های مسلمان باشد و از سوی دیگر، اتهامات وارد شده از طرف غرب و غرب‌گرایان به نظام جمهوری اسلامی ایران را خنثی سازد. (یزدانی و دیگران، 1394: 117) نشانه‌های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران را در پرتو شاخص‌هایی مانند برخورداری از اقتدار معنوی، استقلال و عدم تعهد به قطب‌های قدرت جهانی، میراث فرهنگی، یکپارچگی ملی، سوابق افتخارآمیز دوران دفاع مقدس و بازندگی نرم می‌توان مشاهده کرد. (پیرمحمدی، 1395: 9) در عین حال، بعد بیرونی قدرت نرم سیاسی انقلاب اسلامی با تاکید بر اصل تالیف قلوب، در جهت ارتقای قدرت نرم جامعه اسلامی موثر بوده است (خزائی و دیگران، 1395: 83) و انقلاب ایران در راستای اثرگذاری بر بازیگران سیاسی، از روش‌های مسالمت‌آمیزی چون مذاکره، تعامل، تغییر لحن و ادبیات، اقناع‌سازی و چندجانبه‌گرایی، برای نیل به منافع ملی بهره گرفته است. (غیور و جعفری، 1395: 86)

وجه دوم قدرت نرم، فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی - اعتقادی می‌باشد. جوزف نای تاثیر جذابیت‌های فرهنگی و ارزشی بر تولید قدرت را محرز می‌داند. (رشنوادی و دیگران، 1395: 649) به عبارتی دیگر، مقولاتی از قبیل فرهنگ و دین، اصلی‌ترین عناصر قدرت نرم یک کشور در دنیای کنونی قلمداد می‌شوند. در هم تنیدگی این دو عنصر، ترکیبی پر قدرت و پرکارکرد به نام فرهنگ دینی را شکل می‌دهد که راز قدرت و پیشرفت همه جانبه هر جامعه‌ای است. (پوررستمی، 1395: 119) رخداد انقلاب اسلامی، سبب افزایش شاخص‌هایی چون ارزش، توان بازیگری فعال در صحنه جهانی سیاست، افزایش بُردِ هژمونیک، هویت و فرهنگ معنوی گردیده است (خرمشاد و متقی، 1395: 22)؛ که از مهمترین شاخص‌ها در این زمینه، ارزش‌های ملی (هویت ملی، زبان فارسی، پیشینه تمدنی، علم، مفاخر ملی و میراث فرهنگی) و ارزش‌های دینی (سنت‌های حسنه، مساجد، مراسم آئینی، اخلاق‌گرایی، ایدئولوژی اسلامی، توحید و ایمان) می‌باشند که با ایجاد جذابیت، همبستگی و پیوند اجتماعی، نزدیکی ملت‌ها به آرمان‌های جامعه ایرانی، اشاعه الگو و شاخص‌ها، تولید اعتبار، استحکام ساختار قدرت و ... قدرت نرم ایران را ارتقاء می‌دهند. (قربی و حیدری، 1395: 46) منابع فرهنگی تولید کننده قدرت نرم در سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران شامل مولفه‌هایی نظیر؛ جامعه اخلاقی، هویت اسلامی و انقلابی، هنجارسازی، اسوه‌ها و الگوها، نهاد مستحکم خانواده، ارزش‌های اسلامی، علم و دانش، تقویت سامان دفاعی فرهنگی، الهام بخشی فرهنگی و غیره می‌شود. (رفیع و دیگران، 1393: 9) برخی از منابع فرهنگی قدرت

نرم ایران در محیط بیرونی عبارتند از؛ سنت‌ها و عادت‌های تاریخی، گسترش زبان فارسی، فرهنگ همزیستی مسالمت آمیز اقوام مختلف ایران به عنوان الگویی برای جامعه چند پاره کشورهای منطقه، موقعیت علمی ایران، سازمان‌های فعال فرهنگی - مذهبی، رواج موسیقی سنتی ایرانی در جهان اسلام، انجمن‌های دوستی ایران و کشورهای هم پیمان، حضور درصد قابل توجهی از شیعیان در کشورهای منطقه، مبادلات علمی و فرهنگی و ... می‌باشد. (جعفری و نیکروش، 1394: 29)

فرهنگ و هنر ایرانی - اسلامی به دلیل پرمایگی محتوایی و تعلق تاریخی به سرزمین تمدنی اسلام، از جلوه‌های مهم و برجسته در بازتولید قدرت نرم به‌شمار می‌آید. ژرفای درونی فرهنگ و هنر اسلامی که در گذار تاریخی خود به تولید علم پرداخته است، توانسته است گهواره‌ای از تمدن را در سده‌های نخستین و میانی اسلام مدیریت کند. ارزش‌های نهادی فرهنگ و هنر که با علم و شکوفایی رابطه مستقیمی دارند، می‌توانند کامیابی چشمگیری در مقیاس جهانی به دست بیاورند. (وفایی نژاد، 1395: 181) علم و دانش هم یکی از منابع مهم قدرت نرم می‌باشند و مهم‌ترین نقش‌های قدرت نرم علمی در تحقق اهداف انقلاب اسلامی عبارت از؛ ایجاد اقتدار ملی، تقویت مشروعیت، افزایش جذابیت انقلاب اسلامی، صعود ایران در تولید علم، افزایش اعتبار بین‌المللی ایران و ایجاد روحیه استقلال می‌باشد. (نیاتیان و رضاپور، 1393: 39)

نمودار 2: بررسی مدل دو وجهی قدرت نرم انقلاب اسلامی

4-2- قدرت نرم انقلاب مصر (25 ژانویه 2011): فرسایشگرها

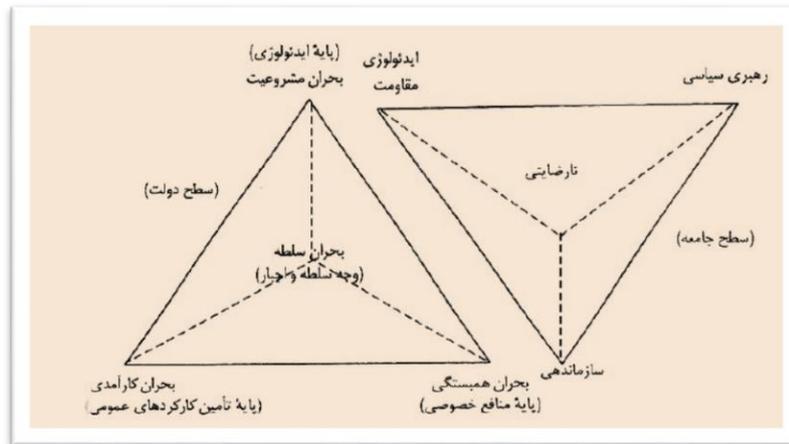
از منظر مولفه‌های سیاسی قدرت نرم باید اذعان داشت که موقعیت استراتژیک، پیشینه تمدنی و نفوذ فرهنگی مصر در ملت‌های عرب منجر شده تا به یکی از دولت‌های اثرگذار در تحولات منطقه‌ای

تبدیل گردد. (مسعودنیا و سعیدی، 1391: 163 و مسعودنیا و دیگران، 1392: 147) در عین حال، مصر به دلیل دارا بودن دیرینه تاریخی نوسازی و اصلاحات در این کشور، از بیشترین تعداد گروه‌ها، نهادهای مدنی و جریان‌های سیاسی در جهان اسلام برخوردار بوده است (سردارنیا، 1390: 105؛ حسینی، 1389: 45 - 23)؛ اما منازعه و درگیری میان احزاب متعدد منجر به گسست میان دولت - ملت و منازعات سیاسی در این کشور شده است. همانگونه که ریچارد میشل اذعان می‌کند، این کشور همواره با بروز شکاف و اختلاف عقیدتی و دینی میان احزاب و تشکلهای مواجه بوده است. (میشل، 1389)

سقوط مبارک در سال 2011 آغاز تحولی گفتمانی در مصر بود که عناصر رهاشده بر حوزه گفتمانی مصر، درصدد ارائه تصویری کارآمد از جامعه مطلوب مصر بودند. (شجاعی و مجیدی، 1395: 1049) قیام مردم مصر، زمینه‌ساز شکل‌گیری و یا رشد گفتمان‌هایی در مصر شده است که هر کدام با برجسته سازی خود و به حاشیه رانی رقیب، سعی در هژمون سازی منظومه گفتمانی خود داشته‌اند تا از این طریق دال‌های شناور حوزه‌ی گفتمان گونگی رقبای خود را در چارچوب ساختار گفتمانی خودش معنا بخشیده و هویتی تازه خلق کنند. از جمله این گفتمان‌ها که توانست با هژمون سازی خود، اولین انتخابات رسمی در مصر جدید را به نام خودش رقم بزند، گفتمان اسلام‌گرای دموکرات بوده است. البته منازعه گفتمانی و ناتوانی هر یک از گفتمان‌ها برای استقرار و تثبیت و نبود زمینه فراگیری هر یک از گفتمان‌ها از جمله گفتمان‌های اسلام‌گرای اقتدارگرا، سکولار دموکرات و سکولار اقتدارگرا صحنه مصر را تا مدت‌ها دستخوش ناآرامی کرد. (مجدیدی و شجاعی، 1395: 99) این موضوع وحدت سیاسی مصر را بعد از انقلاب به خطر می‌انداخت و منجر به تضعیف قدرت سیاسی این کشور می‌شد. به هر روی، منابع فزاینده و فرسایش دهنده قدرت نرم کشور در روند انقلاب این کشور به شرح زیر است.

فساد دستگاه سیاسی حاکم در مصر و بی‌اعتنایی به خواسته‌های مردم با وجود بیداری اسلامی در این کشور، همچنان ادامه یافت (آخته، 1390: 116) و همین امر، قدرت نرم افزاری این کشور را شکننده ساخته است. ثروت اندوزی، ارتشا و بهره‌گیری از رانت‌های حکومتی از جمله ویژگی‌های نمایان حکومت مبارک بود. ناظرانی که به بررسی اوضاع اجتماعی مصر در سال‌های اخیر پرداخته‌اند، بر نهادینه شدن فساد، رشد هولناک میزان جرایم، بی‌اعتنایی عمیق به کرامت انسانی، افول رفتارها و ارزش‌های جامعه و تغییر در نظام ارزشی جامعه که به ویژه در جرایم خشونت آمیزی که توسط معلمان، دانش آموزان، تجار و سایر اعضای طبقه متوسط منعکس می‌شود، تأکید کرده‌اند. این فساد،

در کنار بیکاری گسترده و نارضایتی از شرایط کار و دستمزدها بر وضعیت وخیم اقتصادی مصر افزود و نشان داد که نظام سیاسی مبارک و حتی دولت محمد مرسی، اقدامی مثبت و تاثیرگذار برای رفع فقر، فساد، بیکاری و بی‌عدالتی اجتماعی نکرده و پاسخی مناسب به مطالبات اقتصادی مردم نداده است. (اکبری، ۱۳۹۱: ۱۳۱-۱۳۰) همین مفاصد و بحران‌های مشروعیت و کارآمدی در زمانی حسنی مبارک و حتی حکومت مرسی بعد از پیروزی انقلابیون مصر، منجر به کاهش استحکام قدرت کشور مصر و تزلزل در پایه‌های حکومت این کشور گردید که به وجود آورنده چندین بحران در سطح دولت و ملت بوده است. (مسعودنیا و حیزانی، ۱۳۹۱: ۱۶۶ - ۱۶۵)

نمودار ۳. بحران‌های دولت و ملت در شرایط انقلابی مصر

نارضایتی در سطح جامعه و بحران کارآمدی، مشروعیت و همبستگی در دولت پسانقلابی مصر، همچنان تزلزل در جامعه مصر را به همراه داشت و به همین دلیل بود که جوانان انقلابی مصر علیه کودتاگران علیه دولت محمد مرسی واکنش مناسبی از خود نشان ندادند.

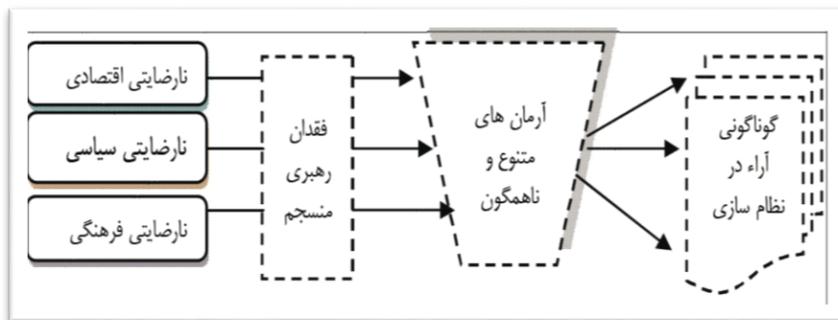
عدم وجود رهبری مشخص از ویژگی‌های انقلاب مردمی مصر بود (هرسیچ و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۱۰) و همین فقدان تمرکز سیاسی و رسالت‌های رهبر خدمتگذار باعث گردید تا انقلاب مصر با انحرافات مواجه شود و نتواند در مقابل کودتای نظامیان ایستادگی کند.

از منظر شاخص‌های حکمرانی خوب نظیر؛ آزادی بیان و جوابگویی، ثبات سیاسی و عدم خشونت، کارآمدی حکمرانی، کیفیت قوانین، حاکمیت قانون و نظارت بر فساد، عملکرد حکومت انقلابی مصر ضعیف بوده است. انقلاب مصر ناشی از ضعف و یا عدم حضور شاخص‌های بالا بوده است اما بعد از به نتیجه رسیدن قیام مردمی این کشور، همچنان فساد گسترده در بخش دولتی،

ناهنجاری‌های اجتماعی اقتصادی، عدم شفافیت در سیستم سیاسی، ناکارآمدی موسسات دولتی، تمرکز قدرت، منابع و نفوذ در دست گروه‌های منتسب به حکومت، عدم پاسخگویی دولت و ... پابرجا بوده‌اند. (Mousavi & Naghdi, 2014: 165) در حوزه سیاست خارجی دولت مصر بعد از انقلاب ۲۵ ژانویه، تحول هویتی در سطح نخبگان حاکم، به تغییر در سیاست خارجی مصر منجر شد (Ahmadian, 2014: 5)؛ اما کماکان گرایش به قدرت‌های بزرگ ادامه یافت و کشورهای غربی نظیر ایالات متحده آمریکا پیوندهای سیاسی و اقتصادی دو یا چندجانبه با دولت مرسى داشته‌اند و همین امر منجر به سیاست خارجی وابسته این کشور شد.

روند دموکراسی و برگزاری انتخابات در مصر، قبل از افزایش آگاهی‌های سیاسی عموم جامعه، باعث شد تا مردم دست

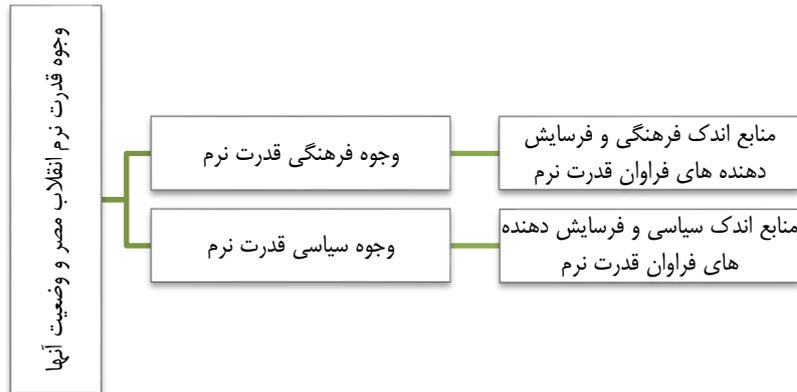
نامرئی ارتش را در همه‌ی ارکان جامعه‌ی دموکرات از جمله نگارش و تغییر متن قانون اساسی مشاهده کنند. در حوزه نظامی‌گری نیز، ارتش مصر، با وجود محبوبیت نسبی در میان مردم که ناشی از تاریخچه‌ی مبارزاتی در برابر اسرائیل می‌شد، به دلیل وابستگی نظری و عملی تام به ایالات متحده نمی‌توانست مجری اهداف انقلاب مردمی در مصر باشد. (اشرفی و سلامت، ۱۳۹۴: ۱۵ - ۱۴)

نمودار ۴: عوامل فرسایش دهنده قدرت نرم در فرایند نظام سازی مصر (درخشه و هراتی، ۱۳۹۲: ۱۶)

از منظر فرهنگی باید اشاره شود که هنر مصریان و رشد و شکوفایی چشم‌گیر آن در تاریخ تمدنی این کشور حائز اهمیت است. عصر فاطمیان برترین دوران شکوفایی هنر اسلامی در مصر بود که در آن هنر و معماری اسلامی به اوج عظمت خود رسید. (فدوی، ۱۳۹۰: ۱۵) اما این رشد در دهه‌های اخیر افول داشته است و صنعت فرهنگی و تولیدات هنری این کشور اضمحلال یافته است. سرزمین مصر در زمان حکومت ممالیک (648 - ۹۲۳ ق) به پایتخت فرهنگی جهان اسلام و محل ظهور و

بروز مراکز و موسسات بزرگ آموزشی و چهره‌های شاخص در زمینه علوم مختلف تبدیل شد. (تقوی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۳۳) ایران و مصر جزء هفت کشور پیش‌تاز جهان اسلام در تولیدات علمی در زمینه قرآن کریم هستند (مروتی، ۱۳۹۵: ۱۱۳) و از منظر سهم مقالات و رتبه جهانی تولید علم در کشورهای پیشرو، ایران در رتبه ۲۶ جهانی و مصر در رتبه ۴۱ جهان قرار دارد. (مصطفوی و کیانی، ۱۳۹۴: ۵۹) با این اوصاف، داشته‌های فرهنگی تمدن، پیشرفت‌های تحصیلی، اصالت‌گرایی فرهنگی در جهان اسلام، زبان مشترک در میان کشورهای عربی و اسلامی، محافل علمی و دینی و ... از مولفه‌های قدرت نرم کشور مصر هستند.

نمودار 5: بررسی مدل دو وجهی قدرت نرم انقلاب مصر

وجه تشابه زمینه‌های انقلاب اسلامی و مصر شامل مواردی نظیر؛ ماهیت رژیم‌های سیاسی پیش از انقلاب، ایدئولوژی و شعارهای اسلامی، حضور جوانان در میدان مبارزه، تضاد ایدئولوژی هیئت حاکمه با فرهنگ عمومی جامعه، استکبارستیزی و نفی وابستگی به نظام سلطه، شیوه مبارزه و ... می‌شود. وجه افتراق این دو انقلاب به قرار زیر است؛ رهبری، شرایط خارجی، امکانات جدید ارتباطی و اطلاعاتی، سیاست‌های داخلی و خارجی، الهام بخشی و الهام‌گیری. (اکبری، ۱۳۹۱: ۱۴۷)

جدول ۲. تشابهات و افتراقات انقلاب اسلامی ایران و انقلاب مصر				
ردیف	وجوه شباهت	در روند انقلابی		بعد از وقوع انقلاب
		مصر	ایران	مصر
۱	ماهیت رژیم‌های سیاسی پیش از انقلاب	استبدادی	استبدادی	دموکراسی صوری
۲	ایدئولوژی	فرعون گرایی سیاسی	پهلویسم	شبه اسلامی
۳	شعارهای اسلامی	عدالت، آزادی، مبارزه با فساد	آزادی، استقلال، جمهوری اسلامی	پابرجایی شعارها
۴	حضور جوانان در میدان مبارزه	فعال	فعال	کنشگری منفعلانه
۵	تضاد ایدئولوژی حاکمه با فرهنگ عمومی	ناهمخوانی	ناهمخوانی	شکاف دولت و ملت

5- رویکرد کمی؛ تجزیه شاخص‌های سیاسی و فرهنگی قدرت نرم در انقلاب ایران

و مصر

برای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق، سعی شد تا از طریق پرسش‌نامه‌هایی که به افراد صاحب نظر داده شد، صحت و سقم مطالب مقایسه‌ای مشخص گردد. بر اساس تحلیل و توصیف منطبق با داده‌های جمع آوری شده از پرسشنامه‌ها، روند قدرت نرم انقلاب اسلامی به دلیل عملکرد صحیح رو به فزونی نهاده است و در انقلاب مصر به دلیل بی‌توجهی به آرمان‌های انقلابی، فرسایشگرهای قدرت نرم بسیار زیاد رویت می‌شود. داده‌های زیر براساس نرم افزار SPSS تحلیلی شده‌اند. جامعه آماری در پژوهش حاضر، جمعی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اساتید دانشگاه‌های تهران هستند که سیصد و پنجاه نفر مورد شناسایی قرار گرفتند که بعد از بررسی‌ها، صد و هشتاد پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که توصیف جمعیتی و نوع مدارک تحصیلی نمونه‌های آماری در جدول زیر نمایش داده شده است که براساس تفکیک جنسیت و سطح تحصیلات تقسیم‌بندی شده‌اند. از

آنجایی که ضریب آلفای کرونباخ مقادیر بالاتری از ۰/۷ را نشان می‌دهد، نشان دهنده مقبولیت پایای پرسش‌نامه‌ها می‌باشد.

تجزیه و تحلیل جمعیت شناختی						
فراوانی کل	درصد فراوانی به نسبت جنسیت و تحصیلات در هر مقطع تحصیلی		جنسیت		تحصیلات	
			زن	مرد		
۳۶.۶۶	۳۱.۸۱	زن	۲۱	۴۵	کارشناسی ارشد	۱
	۶۸.۱۸	مرد				
۳۶.۶۶	۱۳.۳۶	زن	۹	۵۷	دانشجوی دکتر	۲
	۸۶.۳۶	مرد				
۲۶.۶۶	۲۰.۸۳	زن	۱۰	۳۸	دکترای تخصصی	۳
	۷۹.۱۶	مرد				

جدول ۳. تجزیه و تحلیل جمعیت شناختی نمونه‌های آماری پژوهش

اطلاعات به دست آمده از منابع قدرت نرم در فرایند انقلاب اسلامی ایران و انقلاب مصر به شرح زیر می‌باشد.

در جدول زیر توصیف‌های آماری مولفه‌های فرهنگی قدرت نرم در انقلاب اسلامی آمده است.

پرسش	مولفه/شاخص	میزان تاثیر بر قدرت نرم انقلاب اسلامی			
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	هنر و ادبیات	۱۰۶	۴۴	۲۸	۲
۲	پیشینه تمدنی	۱۴۱	۲۹	۹	۱
۳	مفاخر ملی، اسوه‌ها و الگوها	۱۳۴	۳۶	۳	۵
۴	زبان	۶۸	۲۰	۸۲	۱۰
۵	هنجارسازی فرهنگی	۱۶۹	۸	۲	۱
۶	همکاری فرهنگی در جامعه	۱۴۴	۲۶	۱	۹
۷	علم و دانش	۱۷۰	۹	۱	۰
۸	هویت مقاومت	۱۶۸	۱۱	۱	۰
۹	تعاملات گسترده فرهنگی خارجی	۱۲۱	۴۹	۳	۳

۰	۰	۱	۶	۱۷۳	صدر ارزش های فرهنگی	۱۰
۱	۰	۳۹	۴۴	۹۶	سبک زندگی اسلامی - ایرانی	۱۱
۰	۰	۲	۱۲	۱۶۶	فرهنگ ایثار و شهادت طلبی	۱۲
۰	۰	۱	۱	۱۷۸	استقلال فرهنگی	۱۳
۱	۶	۳	۲۹	۱۴۱	همزیستی مسالمت‌آمیز میان خرده فرهنگ‌ها در داخل	۱۴

جدول ۴. توصیف‌های آماری مولفه‌های فرهنگی قدرت نرم در انقلاب اسلامی

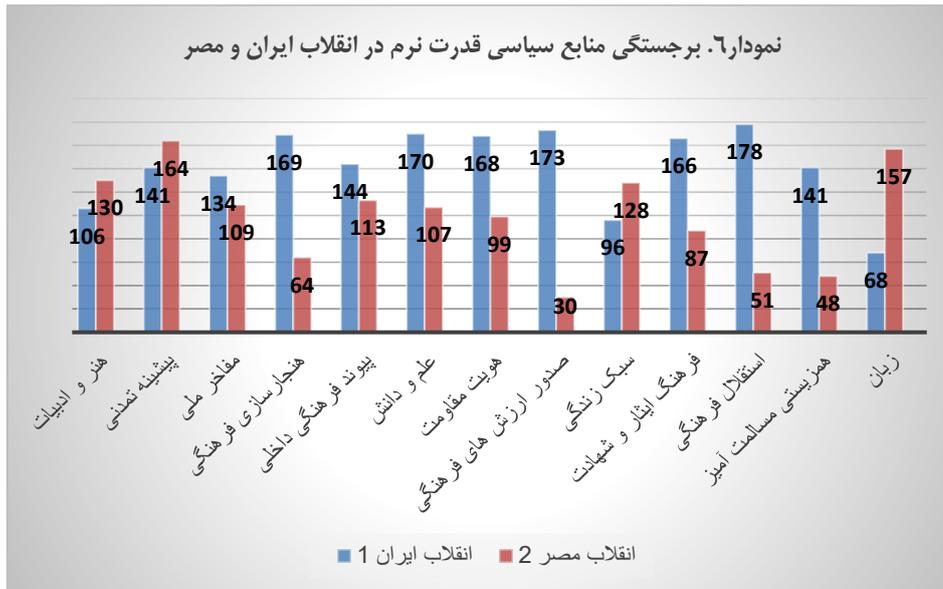
میزان فراوانی‌ها نشان می‌دهد که استقلال فرهنگی، فرهنگ ایثار و شهادت، علم و دانش و صدر ارزش‌های فرهنگی از بیشترین تاثیر در افزایش قدرت فرهنگی انقلاب اسلامی برخوردار هستند. در جدول زیر توصیف‌های آماری مولفه‌های فرهنگی قدرت نرم در انقلاب مصر آمده است.

پرسش	مولفه/شاخص	میزان تاثیر بر قدرت نرم انقلاب مصر			
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	هنر و ادبیات	۱۳۰	۲۰	۱۶	۴
۲	پیشینه تمدنی	۱۶۴	۱۵	۱	۰
۳	مفاخر ملی، اسوه‌ها و الگوها	۱۰۹	۵۸	۳	۵
۴	زبان	۱۵۷	۳	۱۰	۶
۵	هنجارسازی فرهنگی	۶۴	۱۶	۲۰	۷۶
۶	همکاری فرهنگی داخلی	۱۱۳	۳۷	۱۰	۸
۷	علم و دانش	۱۰۷	۴۳	۲۰	۹
۸	هویت مقاومت	۹۹	۶۰	۱۱	۱۰
۹	تعاملات گسترده فرهنگی خارجی	۶۱	۲۴	۸۱	۱۲
۱۰	صدر ارزش‌های فرهنگی	۳۰	۱۷	۴۰	۵۰
۱۱	سبک زندگی اسلامی	۱۲۸	۳۲	۹	۱۱
۱۲	فرهنگ ایثار و شهادت طلبی	۸۷	۴۱	۳۲	۲
۱۳	استقلال فرهنگی	۵۱	۴۰	۳۰	۴
۱۴	همزیستی مسالمت‌آمیز میان	۴۸	۳۹	۶۰	۹

					خرده فرهنگ‌ها در داخل	
--	--	--	--	--	-----------------------	--

جدول ۵. توصیف‌های آماری مولفه‌های فرهنگی قدرت نرم در انقلاب مصر

داده‌های آماری نشان می‌دهد که در میان مولفه‌های فرهنگی، پیشینه تمدنی و فرهنگی، زبان عربی و مشترک با کشورهای جهان اسلام، هنر و ادبیات از بیشترین فراوانی برخوردار هستند و تا حدودی قدرت نرم مصر در میان کشورهای اسلامی را ارتقاء بخشیده است اما سایر مولفه‌ها-چندان قوی نبوده و کارآمدی چندانی به دلیل عملکرد ضعیف ملی ندارند. برجستگی منابع فرهنگی قدرت نرم در انقلاب ایران و مصر در نمودار زیر نمایش داده شده است.

در حوزه منابع سیاسی قدرت نرم انقلاب اسلامی، در جدول زیر توصیف‌های آماری آمده است.

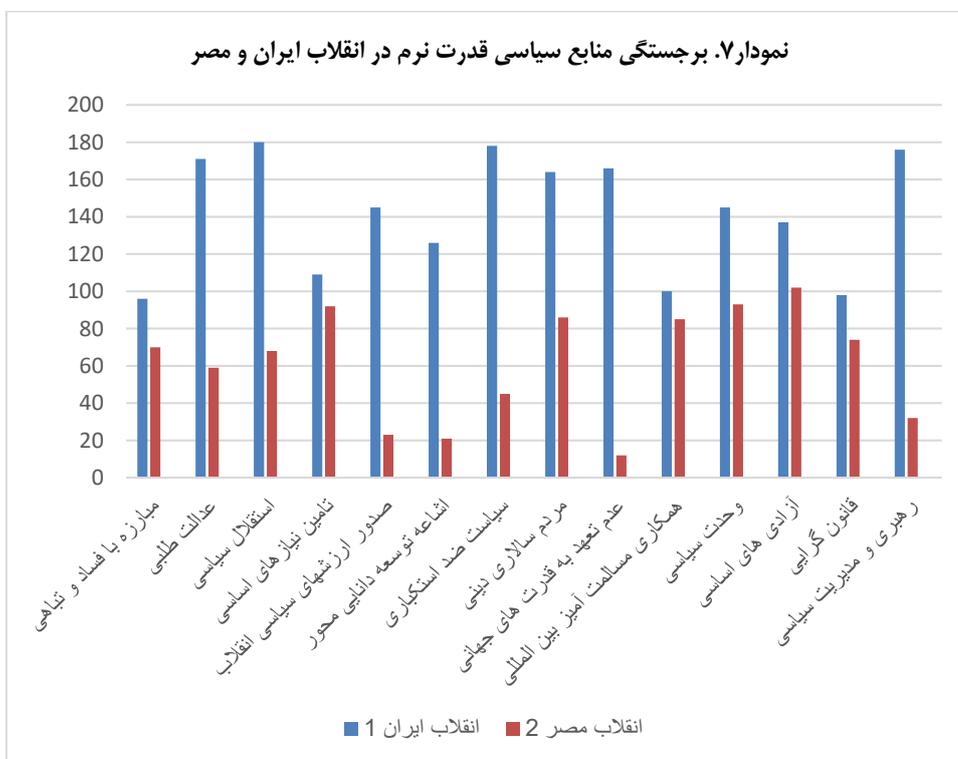
پرسش	مولفه/شاخص	میزان تاثیر بر قدرت نرم انقلاب اسلامی				
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۱	مبارزه با فساد و تباهی	۹۶	۳۴	۲۰	۲۶	۴
۲	عدالت طلبی	۱۷۱	۷	۲	۰	۰
۳	استقلال سیاسی	۱۸۰	۰	۰	۰	۰
۴	تامین نیازهای اساسی	۱۰۹	۴۱	۲۰	۹	۱

۱۰	همکاری مسالمت آمیز بین المللی	۸۵	۲۶	۱۸	۴۷	۴
۱۱	وحدت سیاسی	۹۳	۸۰	۷	۰	۰
۱۲	آزادی پایدار سیاسی و اجتماعی	۱۰۲	۳۱	۹	۹	۲۹
۱۳	قانون گرایی	۷۴	۳۱	۵	۶۰	۱۰
۱۴	رهبری و مدیریت سیاسی	۳۲	۱۴	۴۰	۱۴	۸۰

جدول ۷. توصیف های آماری مولفه های سیاسی قدرت نرم در انقلاب مصر

فراوانی مربوط به داده‌های مربوط به قدرت نرم سیاسی مصر نشان می‌دهد که عملکرد این کشور بعد از فرایند انقلاب چندان ایجابی و مثبت نبوده است و منازعات گفتمانی و شکاف سیاسی میان ساختار - کارگزار مانع تحقق اهداف سیاسی انقلاب در کشور مصر شده است و عموم منابع سیاسی قدرت در این کشور، ضعیف هستند و برجستگی خاصی در این منابع دیده نمی‌شود. در نمودار زیر، برجستگی منابع در دو انقلاب به نمایش گذاشته می‌شود.

6- نتیجه گیری و سخن پایانی

بررسی دو انقلاب در کشور ایران (1357) و مصر (2011) نشان می‌دهد که جامعه ایرانی از منابع متعددی در راستای تقویت و بازتولید قدرت نرم برخوردار است اما روند انقلابی در کشور مصر، فرسایش منابع چندوجهی قدرت نرم را به همراه داشته است. در این مقاله با بهره‌گیری از الگوی دو وجهی قدرت نرم و روش تحلیل مقایسه‌ای تلاش شد منابع و میزان برجستگی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران و انقلاب مصر در سطح داخلی و خارجی مورد سنجش قرار گیرد و یافته‌ها نشان می‌دهند که عملکرد انقلابیون و ساختار سیاسی در انقلاب اسلامی به گونه‌ای بوده است که میزان فرسایش منابع قدرت اندک بوده است و فزاینده‌های نرم افزاری قدرت رو به فزونی نهاده‌اند. برخی از منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی به شرح زیر می‌باشند؛ منابع فرهنگی شامل مواردی نظیر: هنر و ادبیات، پیشینه تمدنی، مفاخر ملی، اسوه‌ها و الگوها، زبان رسمی، هنجارسازی فرهنگی، همکاری فرهنگی داخلی، علم و دانش، هویت مقاومت، تعاملات و مناسبات گسترده فرهنگی خارجی، صدور ارزش‌های فرهنگی، سبک زندگی اسلامی - ایرانی، فرهنگ ایثار و شهادت طلبی، استقلال فرهنگی، همزیستی مسالمت آمیز میان خرده فرهنگ‌ها در داخل و ... می‌باشد و در حوزه سیاست و ارزش‌های سیاسی نیز، مواردی همچون؛ مبارزه با فساد و تباهی، عدالت طلبی، استقلال سیاسی، تامین نیازهای اساسی شهروندان، صدور ارزش‌ها و مبانی سیاسی انقلاب، اشاعه توسعه دانایی محور، سیاست‌های ضداستکباری، مردم سالاری دینی، عدم تعهد به قطب‌های جهانی، همکاری مسالمت آمیز بین المللی، وحدت سیاسی، آزادی پایدار سیاسی و اجتماعی، قانون گرایی، رهبری و مدیریت سیاسی می‌باشد.

در نقطه مقابل، انقلاب مصر به دلایل ساختاری و فرهنگ سیاسی با فرسایش منابع قدرت مواجه بوده است. برخی از بیشترین فراوانی‌های بازتولیدکننده قدرت نرم در فرایند انقلاب مصر شامل؛ هنر و فرهنگ ملی، پیشینه و داشته‌های تمدنی، سبک زندگی عربی، علم و دانش، زبان عربی و ... می‌باشد و در عین حال، موارد زیر منجر به اضمحلال قدرت نرم این کشور بعد از انقلاب 25 ژانویه 2011 شده است که به این قرار می‌باشد؛ فقدان رهبری و مدیریت منسجم، وابستگی به قدرت‌های بزرگ، کاهش سطح مقاومت و ظلم ستیزی، بی‌انگیزی جوانان در کنش‌های سیاسی و اجتماعی، الگوگیری فرهنگی و سیاسی از کشورهای عربی، عدم مهار فساد و تباهی سیاسی در ساختار قدرت این کشور، تزلزل در شبکه ملی تامین نیازهای عمومی شهروندان، دموکراسی ضعیف و صوری، تعهدات به قدرت‌های غربی و غیره. در جداول زیر، میزان برجستگی منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی

و انقلاب مصر را براساس سه کُد یک (ضعیف)، دو (متوسط) و سه (قوی) نمایش می‌دهیم.

منابع

- [۱] آخته، ابوالقاسم (1390)، «بزرگترین‌ترین جنبش سیاسی مصر»، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، تیرماه، شماره ۱۵۸.
- [۲] استراوس، آنسلم؛ کرین، جولیت (1394)، «مبانی پژوهش کیفی؛ فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای»، ترجمه ابراهیم افشار، تهران، نشر نی.
- [۳] اشرفی، اکبر؛ سلامت، طیبه (1394): «رهبری و حفظ انقلاب در ایران و مصر؛ تحلیلی بر نقش محمد مرسی در شکست انقلاب مصر»، جستارهای سیاسی معاصر، تابستان، شماره ۱۶.
- [۴] افتخاری، اصغر؛ جانی پور، محمد (1392)، «منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، دوره ۳، زمستان، شماره ۹.
- [۵] افتخاری، اصغر؛ کمالی، علی (1394)، «ساختار قدرت نرم درگفتمان اسلامی»، مطالعات قدرت نرم، بهار و تابستان، شماره ۱۲.
- [۶] آقامهدوی، اصغر (1393)، «بررسی تطبیقی منابع قدرت سیاسی جبهه کفر و ایمان در قرآن کریم»، فصلنامه سیاست متعالیه، زمستان، شماره ۷.
- [۷] اکبری، نورالدین (1391)، «بررسی انقلاب مصر و انطباق آن با انقلاب اسلامی ایران از منظر نظریه اصالت ساخت و اصالت کارگزار»، فصلنامه پانزده خرداد، دوره سوم، سال دهم، پاییز، شماره ۳۳.
- [۸] پوررستمی، حامد (1395)، «چیستی و ترابط معنایی فرهنگ و دین در فرهنگ دینی»، فصلنامه اندیشه نوین دینی، زمستان، شماره ۴۷.
- [۹] پیرمحمدی، سعید (1395)، «شاخص‌های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست دفاعی، تابستان، شماره ۹۵.
- [۱۰] پیشگاهی فرد، زهرا و دیگران (1394)، «ارائه مدل تصمیم‌گیری چندشاخصه فازی برای مقایسه قدرت نرم کشورها»، فصلنامه سیاست جهانی، سال چهارم، پاییز، شماره ۳.
- [۱۱] تقوی، لیلا و دیگران (1394)، «مراکز آموزشی و فرهنگی مصر در عصر ممالیک»، مطالعات

تاریخی جهان اسلام، پاییز و زمستان، شماره 6.

[۱۲] تلیس، اشلی و دیگران (1383)، *سنجش قدرت ملی در عصر فراصنعتی*، تهران، موسسه ابرار معاصر.

[۱۳] التیامی نیا، رضا؛ تقوائی، علی (1395)، «تبیین نقش و جایگاه قدرت نرم در تحقق اهداف سیاست داخلی و خارجی»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، پاییز، شماره 20.

[۱۴] جعفری، علی اکبر و ملیحه نیکروش (1394)، «منابع فرهنگی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق نوین»، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، بهار و تابستان، شماره 12.

[۱۵] حسینی، سیده مطهره (1389)، «شیعیان مصر؛ گذشته و حال»، جستارهای سیاسی معاصر، دوره اول، زمستان، شماره 2.

[۱۶] خرمشاد، محمدباقر؛ متقی، افشین (1395)، «نقش انقلاب اسلامی در تقویت قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران»، مطالعات قدرت نرم، پاییز و زمستان، شماره 15.

[17] خزائی، میثم و دیگران (1395)، «اصل تالیف قلوب؛ مبانی فقهی و نقش آن در قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه حکومت اسلامی، زمستان، شماره 82.

[۱۸] خوش منش، ابوالفضل (1389)، «تاثیر و تاثر ایران و مصر؛ در گذر ایام فرهنگی و سیاسی قرن اخیر»، ماهنامه معارف، اسفند، شماره 83.

[۱۹] درخشه، جلال؛ هراتی، محمدجواد (1392)، «مطالعه تطبیقی تأثیر نارضایتی انقلابی بر نظام سازی آینده انقلاب در ایران و مصر»، فصلنامه دانش سیاسی، دوره نهم، تابستان، شماره 17.

[۲۰] درخشه، جلال؛ هراتی، محمدجواد (1392)، «مطالعه تطبیقی تأثیر نارضایتی انقلابی بر نظام سازی آینده انقلاب در ایران و مصر»، دانش سیاسی، دوره 9، بهار و تابستان، شماره 17.

[۲۱] رشنوادی، عباس و دیگران (1395)، «الگوی رهبری مبتنی بر قدرت نرم در آموزش عالی ایران»، مدیریت فرهنگ سازمانی، پاییز، شماره 41.

[۲۲] رفیع، حسین و دیگران (1393)، «منابع فرهنگی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، پاییز، شماره 38.

[۲۳] رهبر، عباسعلی و دیگران (1394)، «قدرت نرم، انقلاب اسلامی ایران و بیداری اسلامی»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، پاییز، شماره 14.

- [۲۴] زرقانی، سیدهادی (1388)، *مقدمه‌ای بر قدرت ملی؛ مبانی، کارکردها، محاسبه و سنجش*، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- [۲۵] سردارنیا، خلیل اله (1390)، *تحلیل ساختاری و کنش گرا بر چرایی تثبیت حکومت اقتدارگرا در مصر*، روابط خارجی، تابستان، شماره ۱۰.
- [۲۶] سلطانی، احمد و دیگران (1395)، *دگرگونی مفهوم قدرت در پرتو فناوری نوین اطلاعاتی - ارتباطی*، دانش سیاسی، بهار و تابستان، شماره ۲۳.
- [۲۷] شجاعی، جبار؛ مجیدی، حسن (1395)، *گفتمان اسلام گرای اقتدارگرا در مصر جدید*، فصلنامه سیاست، زمستان، شماره ۴۰.
- [28] صبوری، ضیاءالدین (1390)، *قدرت نرم آمریکا در حوزه سیاست خارجی و امنیتی*، تهران، دانشگاه امام صادق β
- [۲۹] طاهری، ابوالقاسم (1392)، *روش تحقیق در علوم سیاسی*، تهران، نشر قومس.
- [۳۰] عیوضی، محمدرحیم و اعظم امامی (1394)، *فرآیند تولید قدرت نرم با تاکید بر اندیشه امام خمینی (ع)*، مطالعات افکار عمومی، بهار، شماره ۱۳.
- [۳۱] غیور، رامین؛ جعفری، هانیه (1395)، *قدرت نرم و توافق‌های ایران با کشورهای ۱+۵*، پژوهش نامه ایرانی سیاست بین الملل، سال چهارم، بهار و تابستان، شماره ۲.
- [۳۲] فدوی، سید محمد (1390)، *هنر فاطمیان در مصر*، پژوهشنامه هنرهای دیداری، بهار، شماره ۱.
- [۳۳] فرامرزنسب، رضا؛ احمدی، زهرا (1396)، *قدرت نرم سیاسی و فرهنگی امویان*، پژوهش‌های تاریخی، اجتماعی و سیاسی، شهریور، شماره ۵.
- [۳۴] قربی، سیدمحمدجواد (1394)، *مداقه‌ای در منابع، ابزار، ابعاد و تهدیدات قدرت نرم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه سیاست دفاعی، بهار، شماره ۹۰.
- [۳۵] قربی، سیدمحمدجواد (1394)، *مولفه‌های الهام بخشی و قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام: مطالعه سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه*، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، پاییز، شماره ۱۶.
- [۳۶] قربی، سیدمحمدجواد؛ حیدری، منصور (1395)، *مولفه‌های قدرت نرم ایران در سند مولفه-*

- های هویت ملی ایرانیان (مطالعه ارزش‌های فرهنگی)، مطالعات قدرت نرم، پاییز و زمستان، شماره 15.
- [37] قنبرلو، عبدالله (1390)، «الگوهای قدرت نرم در خاورمیانه»، مطالعات قدرت نرم، سال اول، بهار، شماره 1.
- [38] کوشکی، محمدصادق و دیگران (1393)، «چشم اندازی بر تاثیرات مولفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بر بیداری اسلامی بحرین»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، زمستان، شماره 39.
- [39] کلگ، استوارت (1383)، چهارچوب‌های قدرت، ترجمه مصطفی یونسی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- [40] مایلی، محمدرضا؛ مطیعی، مریم (1395)، «قدرت نرم در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، مطالعات روابط بین الملل، پاییز، شماره 35.
- [41] مجیدی، حسن؛ شجاعی، جبار (1395)، «گفتمان اسلام‌گرایی دموکرات در مصر جدید: از قیام ژانویه 2011 تا 2016»، فصلنامه دانش سیاسی، دوره دوازدهم، تابستان، شماره 23.
- [42] مرتضوی، سید علی و دیگران (1394)، «منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر آیات قرآن»، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، پاییز، شماره 14.
- [43] مروتی، مرضیه (1395)، «پیش‌تازان جهان اسلام در تولیدات علمی در زمینه قرآن کریم تا سال 2014 بر اساس داده‌های پایگاه بین المللی اسکوپوس»، ماهنامه معرفت، خرداد، شماره 222.
- [44] مسعودنیا، حسین و دیگران (1392)، «تحلیل سازه انگارانه فراز و فرود تاریخی روابط ایران و مصر»، جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، دوره اول، بهار و تابستان، شماره 1.
- [45] مسعودنیا، حسین و ندا سعیدی حیزانی (1391)، «بررسی عوامل سقوط رژیم حسنی مبارک و چشم انداز تحولات کشور مصر»، دوره 8، تابستان، شماره 15.
- [46] مسعودنیا، حسین؛ سعیدی، ندا (1391)، «رسی عوامل سقوط رژیم حسنی مبارک و چشم انداز تحولات کشور مصر، مجله دانش سیاسی، بهار و تابستان، شماره 15.
- [47] مصطفوی، اسماعیل؛ کیانی، حمیدرضا (1394)، «ارزیابی تطبیقی کشورهای اسلامی پیشرو در تولید علم: مطالعه ایران، ترکیه، مصر و پاکستان در پایگاه اطلاعات علمی ESI»، پژوهش‌نامه

- علم سنجی، دوره اول، بهار و تابستان، شماره ۱.
- [۴۸] منوچهری، عباس (1390)، *رهیافت و روش در علوم سیاسی*، تهران، انتشارات سمت.
- [49] موسوی، سید مسعود؛ ایمانی، همت (1396)، «*دیپلماسی اقتصادی؛ رهیافتی برای افزایش قدرت ملی ایران*»، فصلنامه راهبرد، پاییز، شماره 84.
- [۵۰] میرزایی، محمد (1394)، «*قدرت نرم و منابع آن در آئینه آیات قرآن*»، مجله آموزه‌های قرآنی، بهار و تابستان، شماره ۴۶.
- [۵۱] میشل، ریچارد (1389)، *تاریخ جمعیت اخوان المسلمین از آغاز تا امروز*، ترجمه سیدهادی خسروشاهی، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه.
- [۵۲] نباتیان، محمداسماعیل و حسین رضاپور (1393)، «*نقش قدرت نرم آموزش عالی در تحقق اهداف انقلاب اسلامی*»، فصلنامه سیاست متعالیه، زمستان، شماره ۷.
- [۵۳] نیاکویی، سیدامیر و علی اصغر ستوده (1393)، «*ماهیت رویارویی نرم غرب با انقلاب اسلامی ایران در روند انقلاب‌های عربی*»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، تابستان، شماره ۱۱.
- [۵۴] هرسیج، حسین و دیگران (1396)، «*تحلیلی بر انقلاب مصر از منظر جنبش‌های اجتماعی جدید و تله بنیانگذار*»، جستارهای سیاسی معاصر، دوره هشتم، تابستان، شماره ۲۴.
- [۵۵] وفایی نژاد، علیرضا (1395)، «*بررسی نقش فرهنگ و هنر اسلامی در بازتولید قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران*»، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، بهار و تابستان، شماره ۱۴.
- [۵۶] یزدانی، عنایت اله و دیگران (1394)، «*مردم سالاری دینی: قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران*»، فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، سال پنجم، پاییز و زمستان، شماره ۱۲.
- [57] Ahmadian, Hassan (2014), "*Egyptian Foreign Policy Identities*", Iranian Review of Foreign Affairs, Fall, Vol. 5, No. 3.
- [۵۸] Mousavi, Seyed Masoud and Naghdi, Farzaneh (2014), "*Governance and Revolution in Egypt*", Iranian Review of Foreign Affairs, summer, Vol. 5, No. 2.
- [۵۹] Nye, Joseph (1990), "*The Changing Nature of Power*", Political Science Review Quarterly, Vol. 105, No.4.
- [60] Nye, Joseph (2004 a), *The paradox of American power: why the world's only superpower can't go it alone*, New York, oxford university press.
- [۶۱] Nye, Joseph (2004 b), soft power: *the Means to success in world politics*, New York, public Affairs.

